

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยความเชื่อต่อการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องความเชื่อ
2. แนวคิดเรื่องบุญ
3. ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม
4. วิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเรื่องความเชื่อ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

1 ความหมายของความเชื่อ

Rajabhat Mahasarakham University

ความเชื่อ หมายถึง ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดั่งาม ความมั่นใจในเหตุผลของตนว่า สิ่งที่ตนเห็น สิ่งที่ตนได้ยิน สิ่งที่ตนรู้ว่าเป็นความจริง ความเชื่อของคนมีหลายระดับ และ เกี่ยวพันกับผลที่จะได้รับ เช่น เชื่อว่าถ้าประกอบพิธีกรรมถูกต้องจะได้รับผลดีมีความสุข มีความเจริญ ถ้าประกอบพิธีไม่ถูกต้อง จะได้รับผลร้าย ความเสื่อม ความเจ็บไข้ ความพินาศ ตลอดจนเสียชีวิต ระดับความเชื่อมีดังนี้ (บุญธรรม ศรีสวัสดิ์ และคณะ. 2544 : 2-4)

1.1 ความเชื่อในผีสงเทวดา หรือความเชื่อในวิญญาณว่า ผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว ยังวิญญาณวนเวียนอยู่ในสถานที่ต่างๆ ส่วนมากในบริเวณที่ผู้นั้นเสียชีวิต อาจให้ผลร้าย แก่บุคคลที่เคยกระทำกรรมล่วงเกินต่อผู้นั้น แต่ถ้าขอขมาเสียก็จะพ้นภัย สำหรับคนที่ไม่เคย ล่วงเกินถ้าทำกรรมชดเชยได้ลาภผล จึงมีการสร้างศาลต่างๆ ให้วิญญาณมาสถิตอยู่ เพื่อจะได้บูชาให้ถูกต้อง เช่น ศาลเจ้า ศาลพระภูมิ เป็นต้น

1.2 ความเชื่อในเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ว่ายังคงวนเวียน อยู่ภายในบ้านเพื่อดูแลลูกหลานทำดีมีความกตัญญูทเวที่ รักษาวงศ์ตระกูลให้ดีก็จะได้รับผล ดี ถ้ากระทำตรงกันข้าม ก็จะได้รับผลร้าย จึงจัดที่บูชาภายในบ้าน สำหรับจตุบูชาบรรพบุรุษ

มีการทำบุญบ้าน เพื่อบรรพบุรุษได้ฟังการเจริญพระพุทธมนต์และจะได้อุทิศส่วนกุศล
ให้บรรพบุรุษ

1.3 ความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ที่มีความเกี่ยวข้องกับคน เช่น เทพเจ้าผู้เป็น
เจ้าของวันเกิด เทพเจ้าผู้เสวยอายุแทรกเข้ามาอย่างสำนวนไทยที่ว่า พระศุกร์เข้าพระเสาร์
แทรก ถือว่า ร้ายนัก จึงมีพิธีบูชาเทพเจ้าประจำดาวนพเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น

1.4 ความเชื่อในเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่องค์เดียว ผู้ใดจะเชื่อเทพเจ้าองค์ใดเป็นสิทธิ
ทางความคิด และแสดงความจงรักภักดีต่อเทพเจ้านั้นโดยเฉพาะ เช่น การทรงเจ้า ในสถานที่
หนึ่งอาจเชิญเทพเจ้าองค์หนึ่งมาเข้าทรง ในอีกสถานที่หนึ่งเชิญเทพเจ้าองค์อื่น เป็นต้น

1.5 ความเชื่อในปัญญาของผู้รู้และปัญญาของตนเอง ผู้รู้ หมายถึง ผู้ศึกษา
ค้นคว้า พิสูจน์ ทดลอง จนได้ความรู้มาเผยแพร่แก่ประชาชน ตลอดจน การตรัสรู้ของพระพุทธ
เจ้า สำหรับปัญญาตนเองนั้นใช้ในการพิจารณาไตร่ตรอง ให้เห็นความถูกผิด สิ่งใดควรไม่ควร
ประโยชน์ และมีโทษประโยชน์ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจก่อนเชื่อสิ่งนั้น

ความเชื่อดังกล่าว (ยกเว้นความเชื่อลำดับที่ 1.5) เรียกว่า ศรัทธาญาณวิปริต
แปลว่า ความเชื่อที่มีปราศจากปัญญา เป็นความเชื่อที่ยึดถือตามใจตนเอง หรือความเชื่อ
ตามผู้อื่น มิได้ใช้ปัญญาไตร่ตรองให้ถ่องแท้

ส่วนความเชื่อลำดับที่ 1.5 เรียกว่า ปัญญา แปลว่า ความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา
หมายถึง การใช้ปัญญาพิจารณาให้ถ่องแท้ด้วยตนเองเสียก่อน เมื่อปลงใจเห็นจริงแล้วจึงเชื่อ
ซึ่งเป็นความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา จึงต้องมีปัญญากำกับอยู่ด้วยเสมอในธรรมะ
ทุกหมวดที่มีความเชื่อเป็นข้อแรก จะต้องมีปัญญาเป็นข้อสุดท้ายเสมอไป เช่น

1.5.1 เวสัชชกรณกรรม หมายถึง ธรรมที่ทำให้กล้าหาญมี 5 ประการ คือ

- 1) ศรัทธา หมายถึง เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ
- 2) คีล หมายถึง มีความประพฤติดีงาม
- 3) พานุสัจจะ หมายถึง ได้สดับหรือศึกษามาก
- 4) วิริยารัมภะ หมายถึง ความเพียรทำกิจอย่างจริงจัง
- 5) ปัญญา หมายถึง รอบรู้และรู้ชัดเจนในสิ่งที่ควรรู้

1.5.2 อริยทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์อันประเสริฐ เป็นของติดตัวอยู่ในจิตใจ ดีกว่าทรัพย์
ภายนอก มี 7 ประการคือ

- 1) ศรัทธา หมายถึง เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ
- 2) คีล หมายถึง รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย

- 3) หิริ หมายถึง ละอายต่อบาป
- 4) โอตตัปปะ หมายถึง กลัวต่อผลของบาป
- 5) พหุสัจจะ หมายถึง ได้สดับตรับฟังมาก
- 6) จาคะ หมายถึง สละ ให้ บั่น
- 7) ปัญญา หมายถึง รอบรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์

ความเชื่อในพระพุทธศาสนานั้น ต้องมีปัญญากำกับอยู่เสมอ เพราะต้องการให้ได้ พิสูจน์ในสิ่งนั้นๆ ด้วยปัญญาของตนเอง ไม่ใช่เชื่อตามผู้อื่น จึงเรียกว่าเป็นความเชื่อที่เกิด จากปัญญา

2. ความเชื่อที่เกิดจากปัญญา

ความเชื่อในพระพุทธศาสนาอันมีปัญญากำกับนั้น ได้แก่ ความเชื่อ 4 ประการ คือ

2.1 ความเชื่อกรรม (กัมมสัทธา) หมายถึง การกระทำ แสดงออกได้ 3 ทาง คือ แสดงออกทางกาย เรียกว่า กายกรรม แสดงออกทางวาจา เรียกว่า วจีกรรม และแสดงออก ทางใจ เรียกว่า มโนกรรม กรรมมี 3 ระดับ คือ กรรมดี กรรมชั่ว และกรรมไม่ดีไม่ชั่ว ได้แก่ กิริยาอาการ ในการทำกิจวัตรประจำวัน เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น กรรมไม่ดีไม่ชั่วนี้เปลี่ยนแปลง เป็นกรรมดี หรือ เป็นกรรมชั่วได้ง่ายตามเจตนาของผู้กระทำ ความเชื่อกรรม หมายความว่า กรรมมีจริง ทำแล้วเป็นอันทำ ไม่ใช่ทำแล้วเหมือนไม่ได้ทำ

2.2 ความเชื่อผลของกรรม (วิปากสัทธา) หมายถึง ความเชื่อว่า ทำดีย่อมได้รับ ผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว สำหรับกรรมไม่ดีไม่ชั่วก็ได้รับผลเช่นเดียวกัน คือ ความสำเร็จ ที่เกิดจากการกระทำนั้นๆ วิปากสัทธา คือ ความเชื่อว่ากรรมให้ผลแก่ผู้กระทำจริง ผู้ทำกรรมดี ได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วได้รับผลชั่ว ไม่ใช่เชื่อผิดๆว่าทำกรรมแล้วไม่มีผล เหมือนฝนตกทำให้ ต้นไม้เจริญงอกงาม ฝนไม่ได้รับผลดี ไฟป่าไหม้ป่าจนโล่งเตียน ไฟป่าไม่ได้รับผลชั่ว เพราะฝน และไฟไม่มีชีวิตจิตใจจึงไม่ได้รับผลของกรรม

2.3 ความเชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน (กัมมัตสกกตาสัทธา) หมายถึง ผู้ใดทำกรรม ผู้นั้นได้รับผล จะได้รับผลแทนกันไม่ได้ การทำกรรม เป็นเรื่องเฉพาะของผู้ทำ จะรับเฉพาะผลของกรรมดีปิดผลของกรรมชั่วไปให้ผู้อื่นไม่ได้

2.4 ความเชื่อการตรัสรู้ของพระตถาคต (ตถาคตโพธิสัทธา) หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้จริง ธรรมะที่พระพุทธองค์ตรัสรู้เป็นจริง ปฏิบัติแล้วได้รับ

ผลจริง สิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ว่าเป็นกุศลเป็นบุญ เป็นความดี ทำแล้วย่อมได้รับผลดี สิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ว่าเป็นอกุศล เป็นบาป เป็นความชั่ว ทำแล้วได้รับผลชั่ว

แนวคิดเรื่องบุญ

แนวคิดเรื่องบุญ จัดเป็นคำสอนของศาสนาด้านความประพฤติ เพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรมของสังคมให้บรรลุผลอันดีงาม สามารถควบคุมพฤติกรรมให้แสดงออกในทางที่ดี หลักคำสอนเรื่องบุญ เป็นคำสอนหนึ่งที่พระพุทธศาสนานำมาใช้เพื่อให้มนุษย์มีความประพฤติชอบทาง กาย วาจาใจ เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม

1. ความหมายของบุญในพระพุทธศาสนา

มีนักปราชญ์หลายท่านได้ให้ความหมายของบุญตามนัยพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้ พระราชวรมณี (ประยูร ปรยุตโต) (2528 : 110) ให้ความหมายบุญไว้ว่า บุญ หมายถึง เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี, หลักการทำความดี, ทางทำความดี, ความประพฤติชอบทางกาย วาจาและใจประกอบด้วยทาน ศีลและภาวนา ซึ่งจะต้องปฏิบัติไปพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน (บุญกิริยาวัตถุ 3)

พระเทพสิทธิมุนี (โชดก ป.ธ.9) (2530 : 18) ให้ความหมายบุญไว้หลายนัย ดังนี้ บุญ แปลว่า ชำระ หมายถึง ชำระกาย ชำระวาจาและชำระใจให้สะอาดเหมือนสบู่ หรือผงที่ฟอกผ้าให้สะอาด บุญ แปลว่า กรอง หมายถึง บุญนั้นเป็นเหตุให้เกิดความสุขถึง 7 ประการ ทั้ง ในภพนี้ และภพหน้า ได้แก่ สุขของมนุษย์ สุขของเทวดา สุขในฉนวน สุขในวิปัสสนาสุขในมรรค 4 สุขในผล 4 และสุขคือนิพพาน

พุทธทาสภิกขุ (ม.ป.ป. : 36) ให้ความหมายของบุญไว้ว่า หมายถึง เครื่องฟูใจ (อิมใจสบายใจ) เครื่องชำระบาป แต่ให้ความสำคัญกับคำว่า เครื่องฟูใจ อาจยึดติดโดยไม่รู้ตัว ให้ความหมายของบุญเพี้ยนไปได้

สรุปได้ว่า บุญเป็นเรื่องของการทำความดี ซึ่งการทำความดีทั้ง 3 ทาง คือ ทางกาย ได้แก่ การไม่เบียดเบียนกัน ทางวาจา คือ การพูดจาในทางที่เป็นประโยชน์ ไม่พูดเสียสดี ไม่พูดโกหก ไม่พูดหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้า และรวมทั้งทางใจ คือ มีจิตใจเมตตาต่อบุคคลอื่น

2. หลักการทำบุญในพระพุทธศาสนา

การทำบุญในคำสอนของพระพุทธศาสนามีหลักการใหญ่ๆ อยู่ 3 ประการ เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 25. 2539 : 415) หรือหลักการทำความดี 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก คือ ทานมัยบุญกิริยาวัตถุ หมายถึง หลักการทำความดีด้วยการให้ ทานแบ่งเป็น 2 อย่างคือ อามิสทาน หมายถึง การทำความดีด้วยการแบ่งปันสิ่งของของตน มีให้แก่คนอื่น เป็นการให้เพื่อค้ำจุนชีวิต ช่วยให้อื่นมีที่พึ่งอาศัย ธรรมทาน หมายถึง การแนะนำสั่งสอน ซึ่งแนะนำผู้อื่นให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรม หลักความจริง หรือวิชาการต่างๆ ที่ช่วยให้คนอื่นสามารถพึ่งตนเองได้ต่อไปในอนาคต

2.1 การให้ทาน จะให้อย่างไร ให้แก่ใครหรือให้ผู้ใดจึงจะเป็นประโยชน์มาก หรือประโยชน์น้อยนั้น พระพุทธศาสนากำหนดไว้ 2 อย่างคือ ปาฏิบุคคลิกทาน หมายถึง ทานที่ให้เจาะจงตัวบุคคล หรือให้เฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง สังฆทาน หมายถึง ทานที่ถวายแก่สงฆ์ หรือ ให้แก่บุคคลเป็นส่วนรวม เช่น ถวายสิ่งของแก่พระภิกษุอย่างเป็นกลางๆ ไม่เจาะจงรูปใดรูปหนึ่ง การให้ทาน 2 อย่างนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญการให้สังฆทานว่าเป็นการให้ทานที่ ดีเลิศมีผลมากที่สุด การให้ทานเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการทำบุญ ซึ่งจะได้บุญมาก หรือน้อยนั้น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2542 : 14) ได้สรุปหลักเกณฑ์การให้ทานไว้ ดังนี้

2.1.1 ทายก หมายถึง ตัวแทนให้ทาน มีเจตนาประกอบด้วยเมตตา กรุณา ตั้งใจจะให้ เป็นประโยชน์แก่ผู้รับอย่างแท้จริง มุ่งเพื่อให้สังคมร่วมเย็นเป็นสุขมั่นคงโดยบริสุทธิ์ใจ ไม่หวังผลตอบแทน และมีเจตนาที่ประกอบด้วยปัญญา (ความคิดเห็นความเข้าใจ ถูกต้อง) จะทำให้ทานมีผลมาก

2.1.2 ปฏิภาทก หมายถึง ผู้รับ มีคุณความดี มีศีลมีคุณธรรม ทำแต่คุณประโยชน์ ไม่หวังผลลาภ หรือแสวงหาผลประโยชน์ด้วยเจตนาหลอกลวง ไม่เป็นผู้ประพฤติ ร้าย ทานที่ให้ก็จะมีผลมาก

2.1.3 ไทยธรรม หมายถึง วัตถุ หรือของที่ให้ เป็นของบริสุทธิ์สมควร เป็นของมีประโยชน์จัดหามาด้วยความตั้งใจตามกำลัง ไม่ใช่ของทิ้งขว้าง ของนั้นเมื่อให้แล้วจะเป็นประโยชน์ ทานจะมีผลมาก

2.2 การให้ทาน เป็นการเตรียมจิตใจให้พร้อมในความดีงามเพื่อก้าวไปสู่ การทำบุญอื่นๆ ที่สูงขึ้นโดยทั่วไปการให้ทาน แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

2.2.1 ให้ทานเพื่ออนุเคราะห์ คือ ช่วยเกื้อหนุนคนตกทุกข์ได้ยาก อดอยาก ขาดแคลน หรือผู้ประสบภัยพิบัติ ให้เขามีโอกาสเป็นอยู่และตั้งตัวได้

2.2.2 ให้ทานเพื่อบูชาคุณ คือ ให้เพื่อยกย่องเชิดชูผู้มีพระคุณ เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ พระสงฆ์ ที่จะนำคนก้าวไปในการทำความดีงามและเป็นแบบอย่างแก่สังคม เป็นการสนับสนุนผู้ที่ทำคุณประโยชน์ให้มีกำลังใจที่จะทำความดีได้ยิ่งขึ้น

2.3 ผลของการให้ทาน สุชีพ ปุญญาณาภพ (2539 : 567) ได้สรุปจากพระไตรปิฎกไว้หลายประการนำมาพอเป็นตัวอย่างได้ดังนี้

2.3.1 มีชื่อเสียงอันดีงามเป็นที่รักของบุคคลอื่น

2.3.2 มีความมองอาจไม่เกรงใจเมื่อเข้าสู่สังคม

2.3.3 ไม่หลงกาลละ (ไม่กลัวตายในกาลทุกเมื่อ)

2.3.4 เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ (ไปเกิดบนสวรรค์)

2.4 การให้ทานจะมีผลมากหรือเป็นการทำบุญที่ถูกต้องสมบูรณ์ตามหลักคำสอน มี 3 ประการ คือ

2.4.1 บุปผเจตนา คือมีเจตนาก่อนทำ หมายถึง มีความตั้งใจทำด้วยความเต็มใจ มาแต่ต้น

2.4.2 มุญจเจตนา คือมีเจตนาขณะทำ หมายถึง ในเวลาให้ทานก็ทำด้วยความตั้งใจจริง

2.4.3 อปราปรเจตนา คือมีเจตนาสืบเนื่องต่อไป หมายถึง หลังจากให้ทานแล้ว ก็มีความเอิบอิม ชื่นใจ ที่ได้ทำการให้ ระลึกนึกมาเมื่อใดก็มีความสุข ไม่เสียดาย แม้ของที่ให้จะน้อย ไม่มีราคามาก แต่ถ้ามีเจตนาดีงามแรงกล้า ทานก็มีผลมาก

ประการที่สอง คือ สิลมัยบุญกิริยาวัตถุ หมายถึง การทำความดีด้วยการรักษาศีล ศีลที่ควรหัดหัดควรรักษาเป็นประจำคือ ศีล 5 หรือเบญจศีล หมายถึง การรักษากายวาจา ให้เรียบร้อย

2.5 การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ได้แก่

2.5.1 ปาณาติปาตา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน

2.5.2 อทินนาทานา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ และทำลายทรัพย์สินคนอื่น

2.5.3 กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี หมายถึง เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน เช่นลูกและภรรยาผู้อื่น เป็นต้น

2.5.4 มุสาวาทา เวมณี หมายถึง เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง

2.5.5 สุราเมรยัมชชปมาทักฐานา เวมณี หมายถึง เว้นจากน้ำเมา สิ่งเสพติด
ให้โทษ เพราะเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

2.6 อานิสงส์ของการรักษาศีล 5

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2542 ก : 33) ได้สรุปอานิสงส์ของการรักษาศีล
5 ไว้ ดังนี้

2.6.1 คนที่มีศีล อาศัยความไม่ประมาท มีความขยันหมั่นเพียรทำงาน
ประกอบ อาชีพสุจริต จะทำให้มีทรัพย์ได้มาก

2.6.2 คนที่มีศีล มีกิตติศัพท์อันดีงาม คนนิยมชมชอบ

2.6.3 คนที่มีศีลทำให้มีความแก่ล้าช้า จะเข้าสมาคมไหนก็มีความองอาจ

2.6.4 เวลาตายก็มีสติ ไม่หลงตาย

2.6.5 ตายแล้วไปเกิดในสวรรค์

2.7 การแบ่งกลุ่มผู้รักษาศีล

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ. 2533 : 71) ได้แบ่งกลุ่มผู้รักษาศีล เพื่อผล
ของการรักษาศีลออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

2.7.1 กลุ่มที่รักษาศีลแล้วยังเป็นไปเพื่อวิภวัญ (การเวียนว่ายตายเกิด) ปัจจุบัน
คนส่วนมากจะมีลักษณะเช่นนี้ หมายถึง รักษาศีลแล้วต้องการได้บุญ โชคลาภ การไปเกิด
บนสวรรค์หรือต้องการสิ่งต่างๆ ความต้องการเหล่านี้เป็นเรื่องในวิภวัญ

2.7.2 กลุ่มที่รักษาศีลแล้วต้องการออกไปจากวิภวัญ เป็นการรักษาศีลโดยไม่ต้อง
อยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสหรือไม่ใช้กิเลสรักษาศีล ผลที่ได้จึงเป็นการส่งเสริมให้เกิดสมาธิ
ปัญญามุ่งให้เป็นไปเพื่อความดับทุกข์และในวาระสุดท้ายคือการมุ่งสู่มรรคผลนิพพาน ส่วน
ผลบุญ หรือสวรรค์เป็นผลพลอยได้ไม่ใช่การแสวงหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาผลการรักษาศีลเฉพาะกลุ่มที่ 1 เนื่องจากคน
ส่วนมาก จะมีระดับการรักษาศีลที่เป็นไปเพื่อวิภวัญ

ประการที่สาม ภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุ หมายถึงการทำบุญด้วยการเจริญภาวณา
การฝึกอบรมจิตใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์ เพื่อให้ปัญญาเกิดความสุขสมบูรณ์พร้อม ใช้งาน

2.8 การฝึกภาวณาแบ่งเป็น 4 อย่าง ได้แก่

2.8.1 กายภาวณา หมายถึง การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน
ภายนอกทางอินทรีย์ 5 ด้วยทางที่ดี ที่เป็นคุณประโยชน์ มิให้เกิดโทษ

2.8.2 สีสภาวณา หมายถึง พัฒนาความประพฤติให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี

2.8.3 จิตตภาวณา หมายถึง การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงาม ด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตา กรุณา ขยัน อดทน มีสมาธิ เบิกบาน ผ่องใส เป็นต้น

2.8.4 ปัญญาภาวณา หมายถึง พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้ เข้าใจ สิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา

การทำบุญที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง จะต้องประกอบกันทั้ง ทาน ศีล และ ภาวณา ส่วนประโยชน์ที่ได้จากการเจริญภาวนาก็ คือ ความสงบ ไม่วุ่นวาย เกิดปัญญา เกิดเมตตาขึ้นในจิตใจ บทเรียนสำหรับการฝึกทางจิตให้สงบ คือ สมาธิ พระพุทธเจ้าทรงถือว่า การเจริญเมตตาจิตมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเมตตาเป็นคุณธรรมที่เปิดจิตให้กว้างขวาง พ้นความเห็นแก่ตัว และขยายความรู้สึกที่ดึงามออกไปทั่วทั้งโลก แผลออกไปถึงสรรพสัตว์ เมื่อจิตพ้นจากความยึดติดในตัวตนและสิ่งที่จะเอาเป็นของตน ก็พร้อมที่จะรองรับ และ เปิดโอกาสให้คุณธรรมอื่นๆ เจริญงอกงามขึ้นได้ด้วย คือ พร้อมที่จะปฏิบัติคุณธรรมข้ออื่นๆ ได้อย่างจริงใจและเต็มที่

2.9 เปรียบเทียบผลที่ได้จากการทำบุญ

พุทธทาสภิกขุ (ม.ป.ป. : 6-7) ได้อธิบายเปรียบเทียบผลที่ได้จากการทำบุญไว้ 3 ลักษณะ คือ

2.9.1 การทำบุญเหมือนอาบน้ำโคลน คือพวกที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตแล้วนำมา ทำบุญให้ทาน หรือทำบุญเพียงเพื่ออวดอ้างว่าได้ทำบุญ เปรียบเหมือนกับการอาบน้ำล้างตัว ด้วยโคลน เมื่ออาบน้ำเสร็จแล้วโคลนก็ยังติดตัวอยู่

2.9.2 การทำบุญเหมือนอาบน้ำเจือแป้งหอม คือพวกที่ทำบุญด้วยอุทาน ยึดมั่นถือมั่นในบุญในสวรรค์ ทำบุญด้วยความคิดอย่างนี้ เหมือนอาบน้ำด้วยแป้งหอมต่างๆ เมื่ออาบน้ำเสร็จแล้วเนื้อตัวก็ยังมีแป้งของหอมติดตัวอยู่ไม่สะอาด

2.9.3 การทำบุญเหมือนอาบน้ำสะอาด คือพวกที่ทำบุญเพื่อจะละความยึดมั่นถือมั่น เพื่อทำให้กิเลสหมดไปจากสันดาน เหมือนอาบน้ำที่สะอาด เมื่อเสร็จแล้วเนื้อตัว ก็สะอาดไม่เหลืออะไรให้ยึดติด

อาจกล่าวได้ว่า บุญในพระพุทธศาสนา หมายถึงหลักคำสอนเกี่ยวกับการทำความดี ทางกาย วาจาและใจ โดยการให้ทาน รักษาศีลและฝึกภาวณา หลักคำสอนเรื่องศีล ทำหน้าที่ จัดระเบียบสังคมให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนกันและกันด้วยกายวาจา

และหลักคำสอนเรื่องภาวนาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาความประพฤติของมนุษย์ ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือฝึกให้คนมีคุณธรรม ได้แก่ เมตตา กรุณา ทั้งนี้เพื่อฝึกตนเองให้มีความประพฤติที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม กล่าวคือทำให้ตนเองมีความสุขทั้งกายและใจ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยกาย และวาจา นอกจากนี้ยังต้องฝึกตนเองให้มีคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณาเพิ่มขึ้นอีกด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเอาหลักคำสอนเรื่องการทำบุญ ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล และการฝึกภาวนา มากำหนดเป็นตัวบ่งชี้ตัวแปรความเชื่อต่อการทำบุญของชาวพุทธ ซึ่งเป็นตัวแปรตามของงานวิจัยนี้

3. บุญในทัศนะสังคมวิทยา ศาสนาทุกศาสนาล้วนมีความสำคัญในตนเอง เมื่อมนุษย์ต้องการนำศาสนาใช้ควบคุมพฤติกรรมของสังคม เพื่อให้สังคมอยู่ด้วยความสงบเรียบร้อย คำสอนทางศาสนาจะเป็นตัวกระตุ้นหรือประดับประดาใจให้มนุษย์ในสังคมเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ โดยปรากฏในรูปของการปฏิบัติตามหลักธรรม พิธีกรรมทางศาสนาได้รับการศึกษาในฐานะเป็นองค์การหรือสถาบันที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อความเข้มแข็งแห่งสังคม ศาสนาได้รวมเอาหลักความเชื่อและการปฏิบัติทุกอย่างของบุคคลในสังคม เป็นระบบความเชื่อและการปฏิบัติอย่างเดียวกัน โดยมีการปฏิบัติทั้งที่เกี่ยวข้องกับโลกนี้และโลกหน้าในทางสังคมวิทยา มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศาสนาไว้ ดังนี้

3.1 หน้าที่ของศาสนา

Durkheim (1917 : 70 อ้างถึงใน นฤจร อธิธิระจรัส, 2535 : 23) เป็นนักสังคมวิทยาในยุคต้นได้อธิบายว่า ศาสนาคือระบบความเชื่อและหลักปฏิบัติซึ่งแยกแยะระหว่าง ความศักดิ์สิทธิ์ (Sacred) กับ ความเลวร้าย (Profane) ออกจากกันอย่างชัดเจน ความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่มาของระบบความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี และบรรทัดฐานที่สังคมยอมรับว่าดีงามและถูกต้อง ศาสนาเป็นพลังในการสร้างความสมานฉันท์เป็นที่มาของสำนึกร่วม (Collective Consciousness) ด้วยเหตุนี้ศาสนาจึงเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมรักษา กฎเกณฑ์ กติกา และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม Durkheim เชื่อว่าศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่ให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคม และได้จัดหน้าที่ของศาสนาไว้ดังนี้

3.1.1 เป็นพลังทางสังคมที่ทำให้เกิดระเบียบวินัย (Disciplinary) เช่น พิธีกรรม ในทางศาสนา เป็นการเตรียมมนุษย์เพื่อชีวิตทางสังคม โดยทำให้มนุษย์มีวินัยของตนเอง

3.1.2 สร้างความสามัคคี (Cohesive) งานในพิธีทางศาสนาช่วยนำมนุษย์ให้ มารวมกัน ก่อให้เกิดความผูกพันของมนุษย์

3.1.3 เป็นพลังชีวิต (Vitalizing) กิจกรรมทางศาสนาทำให้ความเป็นมาทาง สังคมของกลุ่มมีชีวิตชีวาขึ้น และช่วยถ่ายทอดคุณค่าอันคงทนถาวรนี้สืบต่อไปยังอนุชนรุ่นหลัง

3.1.4 เกิดความอิ่มเอิบ (Euphoric) คือช่วยให้มนุษย์มีความเชื่อมั่นและเกิด ความรู้สึกที่ถูกต้องในหลักศีลธรรม ที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่ง

3.2 ศีลธรรมของชุมชน

Swanson (1969 : 4-31 อ้างถึงใน บุญธรรม ศรีสวัสดิ์ และคณะ, 2544 : 2-4) มีความเห็นว่า ความเชื่อในสิ่งศักดิ์และพระเจ้า คือกระบวนการสร้างอำนาจอธิปไตยที่มีความ ยั่งยืนคงทน เพื่อใช้เป็นสถาบันในควบคุมกฎระเบียบและ บรรทัดฐานของสังคม ศาสนาและ พิธีกรรมมักเกี่ยวกับความไม่แน่ใจเรื่องธรรมชาติ ความเกรงกลัวในสิ่งที่ไม่แน่นอน สิ่ง ที่ คาดการณ์ไม่ได้ทำให้คนมุ่งไปที่ศาสนามีส่วนช่วยให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ คือ ช่วยวางรากฐานความเจริญสู่สังคมในฐานะเป็นระบบที่สร้างความเป็นปึกแผ่น อันเดียวกัน ทางสังคม และสร้างศีลธรรมของชุมชน โดยถือว่า

3.2.1 ศีลธรรมเป็นความจำเป็นที่ทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติให้สอดคล้องกับ หลักความเชื่อทางศาสนาอันแสดงออกร่วมกันทางพฤติกรรมของกลุ่มชนที่มีความเชื่อต่อ ศาสนานั้นๆ

3.2.2 การประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนานั้นจะสามารถ ปกป้องคุ้มครองผู้ปฏิบัติให้บรรลุถึงความดีอันสมบูรณ์ตามความเชื่อถือทางศาสนา

3.2.3 เป็นการวางรากฐานทางศีลธรรมของสังคมอันเป็นส่วนรวมโดยตรง เพื่อให้สังคมดำเนินไปสู่เป้าหมายอันพึงประสงค์ของสังคม

3.2.4 ส่งเสริมความเข้มแข็ง โดยถือว่าศาสนาช่วยส่งเสริมคุณค่าทางสังคมให้ สมาชิกสังคมมีเอกภาพทางสังคมร่วมกัน

3.3 ความจำเป็นของศาสนาสำหรับมนุษย์

ยศ สันตสมบัติ (2540 : 202-206) ได้สรุปเหตุผลที่แสดงให้เห็นว่าศาสนามี ความจำเป็นสำหรับมนุษย์ไว้ ดังนี้

3.3.1 มนุษย์ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง จึงหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นยิ่งขึ้น

3.3.2 มนุษย์ไม่เข้าใจสภาวะแวดล้อมที่แท้จริงที่ปรากฏอยู่รอบๆ ตัว ทำให้เกิดความกลัวเมื่อเกิดความกลัวขึ้น จึงหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ

3.3.3 มนุษย์ต้องการนำศาสนาควบคุมพฤติกรรมของสังคม เพื่อให้สังคมอยู่ด้วยความสงบสุข

นอกจากนี้ ยังมีนักมานุษยวิทยาหลายท่าน ได้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางศาสนาในสังคมไทย เช่น Benedict (1943 : 95 อ้างถึงใน พรณี ฉัตรพลรักษ์, 2524 : 48) ศึกษาวัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย (Thai culture and behavior) กล่าวว่า การสร้างวัดขึ้นใหม่ถือว่าเป็นวิธีที่แน่ใจที่สุดในการทำบุญ แต่การซ่อมแซมวัดซึ่งคนอื่นสร้างไว้ นั่นถือว่าเป็นการเพิ่มบุญของบุคคลอื่นให้มากขึ้น ดังนั้นคนที่จะมีความสุขในสวรรค์จึงมักจะสร้างวัดใหม่ขึ้นมามากที่จะบูรณะวัดเก่า Hanks (1962 : 78 อ้างถึงใน ยศ สันตสัมบัติ, 2540 : 191) เสรีภาพในสายตาของคนไทยขึ้นอยู่กับผลบุญที่ผู้ันได้สะสมไว้ ผู้ที่ทำบุญมาดีก็เกิดมาเสวยสุข มีอำนาจวาสนา และมีอิสระเสรีที่จะทำตามใจปรารถนา แต่บุคคลที่สะสมบุญมาน้อย จะมีอำนาจต่ำ และต้องคอยฟังฟังผู้อื่นอยู่เสมอ อิสระเสรีและความสามารถในการกระทำของผู้ันก็น้อยลงด้วย Potter (1967 : 63 อ้างถึงใน นฤจร อิทธิจิระจรัส, 2535 : 50-56) ศึกษาโครงสร้างสังคมของชาวไทย (Thai peasant social structure) พบว่า ชาวบ้านบริจจาคเงินทองสิ่งของให้วัดเพราะเชื่อว่า จะได้รับผลบุญเป็นการตอบแทน และเชื่อว่า บุญจะกำหนดโชคชะตาให้คนที่ทำบุญไปเกิดในโลกหน้า ผู้ที่นำอาหารไปถวายพระหรือ ใส่น้ำตรมมักเป็นกลุ่มสตรี โดยจัดวันละกลุ่ม ทุกกลุ่มจะมีหัวหน้าเป็นผู้หญิงมีฐานะดีผู้สูงอายุจะมีความกังวลเกี่ยวกับชีวิตในโลกหน้า จึงมักจะทำบุญก่อนที่จะตาย

3.4 ประเพณีการทำบุญ

ชาวอีสานโดยทั่วไป นิยมทำบุญตามคติคำสั่งสอนของโบราณที่ได้ยึดถือปฏิบัติ สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คือ "ฮีตสิบสอง" ซึ่งเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาทำให้คนอีสานยึดมั่นในการทำบุญตามจารีตประเพณี ฮีตสิบสอง มาเป็นเวลานาน คือการทำบุญทุกเดือนในรอบหนึ่งปี ได้จำแนกประเพณีการทำบุญที่ชาวอีสานนิยมปฏิบัติกันเป็นประจำทุกเดือนไว้ดังนี้ (สภาวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น. 2540 : 29)

3.4.1 บุญเข้ากรรม เป็นการทำบุญในเดือนอ้ายหรือเดือนหนึ่ง เมื่อพระสงฆ์ผู้ต้องอาบัติต้องชำระโทษสารภาพผิดด้วยการเข้ากรรมหรือปริวาสกรรม ชาวพุทธผู้หวังบุญกุศลจากพระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์หลังจากเข้ากรรมก็จะไปร่วมบริจาคทาน รักษาศีล ฟังธรรมในพิธีเข้ากรรมด้วยจึงเรียกว่าบุญเข้ากรรม

3.4.2 บุญคุณลาน เป็นการทำบุญเดือนยี่หรือเดือนสอง เมื่อชาวบ้านเสร็จจากฤดูทำนา ชาวบ้านก็จะทำบุญ โดยนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ฉันทัดอาหารที่ลานนวดข้าวก่อนที่จะขนข้าวขึ้นบ้าน นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการทำบุญร่วมกันโดยนำข้าวเปลือกของตนมารวมกันเป็นกองข้าวใหญ่เรียกว่า “กุ่มข้าว” แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ ฟังเทศน์ รักษาศีลเสร็จแล้วชาวบ้านก็ถวายข้าวเปลือกแก่พระสงฆ์เพื่อเป็นสิริมงคลให้กับชาวบ้าน

3.4.3 บุญข้าวจี เป็นการทำบุญในเดือนสาม ซึ่งตรงกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาพอดี คือ วันมาฆบูชา ชาวบ้านจะนำเอาข้าวเหนียวอย่างไฟทาด้วยไขไก่ให้กรอบเรียกว่า “ข้าวจี” แล้วนำข้าวจีไปถวายพระสงฆ์ หรือใส่บาตร พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ฉันทัดแล้วพระสงฆ์จะเทศน์ฉลองข้าวจี ชักชวนให้ชาวบ้านรักษาศีล ปฏิบัติธรรมเนื่องในวันมาฆบูชา Rajabhat Mahasarakham University

3.4.4 บุญพระเวส เป็นบุญในเดือนสี่ หรือที่เรียกว่าบุญเทศน์มหาชาติ ชาวบ้านจะจัดให้มีพระสงฆ์มาเทศน์แสดงธรรมเล่าเรื่องพระพุทธเจ้าในสมัยเสวยชาติเป็นพระเวสสันดร ในการเทศน์นี้จะใช้เวลาบ่นข้าวทั้งวันเป็นก้อนเล็ก ๆ บ้านละเล็กละน้อยรวมกันให้ได้ 1,000 ก้อน แล้วนำมาถวายเป็นพุทธบูชาในวันเทศน์มหาชาติ นอกจากนี้ยังร่วมกันบริจาคปัจจัยบูชาภัณฑ์เทศน์แต่ละกัณฑ์ด้วย ชาวอีสานเชื่อว่าจะได้บุญมาก

3.4.5 บุญสงกรานต์ เป็นการทำบุญในเดือนห้า สังคมไทยถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ ชาวบ้านจะเตรียมน้ำอบน้ำหอมไว้สรงน้ำพระสงฆ์และผู้สูงอายุในหมู่บ้าน พระสงฆ์ก็จะทำพิธีทางศาสนาสดมภ์ทำวัตรชาวบ้านก็จะรักษาศีล ทำบุญตักบาตร ปล่อยนก ปล่อยปลา ถวายถอนชีวิตให้เป็นอิสระ เป็นการแสดงความเมตตา กรุณาต่อสัตว์ ถือเป็นการทำบุญขั้นสูงสุดอีกวิธีหนึ่ง

3.4.6 บุญบั้งไฟ เป็นการทำบุญในเดือนหก และตรงกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา ชาวอีสานเชื่อว่า มีเทพเจ้า 2 องค์ คือ พระวัสสการเทพบุตรแลพระยาแถน ที่อยู่บนสวรรค์เป็นผู้มีหน้าที่ทำให้ฝนตก เพื่อเป็นการบูชาขอฝนจากเทพเจ้าทั้งสอง

จึงจุดบั้งไฟเป็นสัญญาณให้ฝนตกต้องฤดูกาล นอกจากนี้ชาวบ้านจะมีการละเล่นตาม ประเพณีเสร็จแล้วก็มีการทำบุญตักบาตรที่วัด

3.4.7 บุญชำระ เป็นการทำบุญในเดือนเจ็ดเพื่อชำระล้างความชั่วร้ายออกจาก ชีวิต จิตใจ เพราะมีสิ่งเลวร้ายทำให้เจ็บป่วยล้มตายทั้งคนและสัตว์ ตลอดจนความเลวร้าย จัญไร ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนโดยชาวบ้านจะนำหินกรวด ด้ายสายสิญจ์มาให้พระสงฆ์ทำพิธี สวดพระปริตและประพรมน้ำมนต์ให้ เสร็จแล้วทำบุญตักบาตรให้ทาน รักษาศีล

3.4.8 บุญเข้าพรรษาเป็นการทำบุญในเดือนแปด ก่อนวันเข้าพรรษาเป็นวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนาคือ วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าประกาศพระศาสนาครั้งแรก เมื่อถึงฤดูฝนพระสงฆ์ต้องอยู่ประจำที่ใดที่หนึ่งตลอดสามเดือนตามพระวินัย เพื่อไม่เป็นการรบกวนชาวบ้านในฤดูฝนเพราะปลุกพันธ์พืชต่างๆ และเป็นโอกาสที่พระสงฆ์จะได้มีเวลา อยู่ศึกษาพระธรรมวินัยในระหว่างจำพรรษาด้วย ชาวบ้านก็จะช่วยร่วมกันทำบุญให้ทานจัด ทานปัจจัยสิ่งถวายพระสงฆ์ให้มีของใช้ในช่องจำพรรษา รวมทั้งรักษาศีล ฝึกภาวนาตาม พระสงฆ์ไปด้วย

3.4.9 บุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญในเดือนเก้าเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ ญาติ มิตรบิดามารดาผู้มีพระคุณที่ตายไปแล้ว โดยนำข้าวพร้อมด้วยอาหารคาวหวานทำเป็นห่อ นำไปถวายทานบ้าง นำไปวางตามต้นไม้บ้าง ในตอนเช้ามีต้นวันแรม 14 ค่ำเดือน 9 ชาว อีสานเชื่อว่าในบริเวณดังกล่าว บรรดาเปรตที่เป็นญาติพี่น้องจะถูกปล่อยให้มารับสิ่งของ และ อาหาร ที่ทำไว้ให้หรือเรียกว่า บุญแจกข้าว

3.4.10 บุญข้าวสาก เป็นการทำบุญเดือนสิบ คือ การทำบุญถวายสลากภัตต์ แก่ พระสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายเช่นกัน ชาวบ้านจะนำข้าวปลาอาหารรวมกัน และเขียน ชื่อเจ้าของและอุทิศให้ผู้ตายติดไว้เป็นสลากเล็กม้วนใส่บาตร เมื่อทำทุกคนแล้วทยอยนำว่า ถวายแล้วให้พระสงฆ์จับสลากที่ใส่ไว้ในบาตรเมื่อจับได้สลากมีชื่อผู้ใด ผู้นั้นก็จะได้ข้าวของที่ เตรียมไว้ไปถวายพระสงฆ์รูปนั้น จนครบทุกคน เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จก็ทำพิธีสวดอุทิศส่วน กุศลไปให้ผู้ตาย

3.4.11 บุญออกพรรษา เป็นการทำบุญในเดือนสิบเอ็ด เมื่อพระสงฆ์ได้อยู่ จำพรรษาครบสามเดือนแล้วก็ออกจากกรอยู่ประจำในที่นั้นเรียกว่าออกพรรษา ชาวบ้านก็จะ ถือว่าเป็นโอกาสทำบุญให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรมกับพระสงฆ์ที่ออกจากพรรษาใหม่ๆ เชื่อว่า ได้บุญมาก

3.4.12 บุญกฐิน เป็นการทำบุญในเดือนสิบสอง เมื่อพระสงฆ์จำพรรษาครบสามเดือนแล้ว ก็จะได้รับอานิสงส์พรรษา พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ให้พระสงฆ์แสวงหา ไตรจีวรในทำยฤดูฝนตลอด 1 เดือน ชาวบ้านผู้มีศรัทธาก็จะรวมกันทำบุญกฐินพร้อมบริวารถวายวัดใดก็ได้ ใน 1 ปี ให้วัดนั้นรับกฐินได้เพียง 1 ครั้ง ชาวบ้านเชื่อว่าทำบุญกฐินจะได้รับบุญมาก จึงนิยมรับเป็นเจ้าของ

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องบุญสรุปได้ว่า บุญในพระพุทธศาสนาคือหลักการทำความดี เป็นกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ หลักคำสอนเรื่องทานทำให้มีการเกื้อกูลกัน มีการแบ่งปันวัตถุสิ่งของแก่กันในสังคม เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานป้องกันไม่ให้วัตถุกลายเป็นเหตุแห่งการเบียดเบียนกัน หลักคำสอนเรื่องศีลทำหน้าที่จัดระเบียบสังคมให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยไม่เบียดเบียนกัน ด้วยกายและวาจา และหลักคำสอนเรื่องภาวนาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาความประพฤติของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือฝึกให้คนมีคุณธรรมได้แก่ เมตตา กรุณา มากขึ้น เรียกว่า หลักการทำบุญ ประกอบด้วย หลักความเชื่อทางศาสนา หลักคำสอนและความเชื่อทางศาสนาถูกนำมาใช้ให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคม ทำให้สังคมมีระเบียบวินัย และช่วยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์ในทางที่ดีงาม

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเอาความคิดเรื่องบุญ ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล และการฝึกภาวนาใช้เป็นตัวแปรตาม คือความเชื่อต่อการทำบุญของชาวพุทธ

ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540 : 100-106) ได้อธิบายทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคมว่ามีสาระสำคัญโดยสรุป ดังนี้ ระบบสังคมที่เป็นระบบย่อยคือ ครอบครัวมีหน้าที่ในการสร้างสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม และอบรมเลี้ยงดูสมาชิกใหม่นั้นให้มีพฤติกรรมหรือความประพฤติให้สอดคล้องกับประเพณี กฎเกณฑ์ ค่านิยมต่างๆ ที่สังคมได้กำหนดขึ้น ซึ่งเรียกว่าการขัดเกลาทางสังคม การอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวนอกจากจะกระทำโดยการถ่ายทอดวัฒนธรรมการดำรงชีวิต แล้วยังรวมถึงการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลด้วย ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวนี้ ครอบครัวจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เล็กจนโต และทำให้สมาชิกสามารถปรับตัวเข้ากับสังคม และยอมรับวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย รวมถึงความรู้สึกที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้นๆ

การให้การศึกษาบรม วิถีชีวิตของสังคมนั้นอาจทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง ได้แก่ การอบรมของครอบครัว โรงเรียน วัด หรือสถาบันอื่น ที่มุ่งตรงต่อการพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมเหมาะสม ส่วนการอบรมทางอ้อมเกิดจากการลอกเลียนแบบมาปฏิบัติ ความมุ่งหมายของการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบสังคม มีดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้เกิดทักษะที่จะใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม
2. เพื่อสร้างความมุ่งหวัง ที่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งอันพึงปรารถนา
3. เพื่อสร้างระเบียบวินัยซึ่งเริ่มตั้งแต่ ระเบียบวินัยที่มีต่อตนเองจนกระทั่งถึง

ระเบียบวินัยที่มีต่อสังคม อันจะเป็นการสร้างควมสามัคคีกลมเกลียวของบุคคล ให้แก่สังคมใหญ่

4. เพื่ออบรมให้เข้าใจบทบาททางสังคม และเพื่อให้รู้ว่าเป็นบทบาทใดเป็นบทบาทเฉพาะตัวและบทบาทใดเป็นบทบาทเมื่อเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

การทำหน้าที่ในการอบรมให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ระเบียบของสังคมนั้นถือเป็นหน้าที่ของครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันแรกที่ทำให้การอบรมสั่งสอนให้เด็กได้รู้ กติกาของสังคม รวมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วม รวมทั้งความรับผิดชอบในฐานะส่วนหนึ่งของครอบครัว นอกจากนี้ยังมีสถาบันที่สำคัญอื่นอีกเช่น โรงเรียนที่ ทำหน้าที่สอนเด็กให้เรียนรู้วิชาการต่างๆ วัดถือเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญยิ่งอีกสถาบันหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่กล่อมเกลาและขัดเกลาพฤติกรรมของสมาชิกสังคม ให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระศาสนาที่ตนนับถือ ยิ่งสังคมที่มีความสลับซับซ้อนมีการรับเอาวัฒนธรรมข้ามชาติมาปฏิบัติ วัดยังต้องทำหน้าที่ของตนมากยิ่งขึ้น

นอกเหนือจากสถาบันทางสังคมพื้นฐานดังกล่าวแล้ว ยังมีสถาบันอื่นๆที่มีอิทธิพลต่อการทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อสารมวลชน องค์กรเอกชน องค์กรทางศาสนา ซึ่งล้วนมีส่วนสำคัญในการอบรมสั่งสอนหรือขัดเกลาทางสังคมให้แก่บุคคลในสังคมของตนเองทั้งสิ้น

วิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนา

สิ่งที่ได้รับจากการทำความดีทุกอย่างคือ บุญ บุญเป็นชื่อของความสุข และบุญ คือ ธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีคุณมากและเป็นที่ยิ่งของมนุษย์ มนุษย์จะมีความสุขความเจริญได้ ก็ต้องอาศัยบุญทั้งสิ้น บุญเป็นพลังงานชนิดหนึ่งที่ช่วยชำระกาย วาจาและใจของมนุษย์

ให้บริสุทธิ์ ช่วยให้จิตใจของมนุษย์ลดละกิเลสต่างๆ คือ โภภะ โภภะ หลง ผู้ใดมี โภภะ โภภะ หลง น้อย ผู้นั้นก็มีความสุขกายสบายใจมากขึ้นตามลำดับ บุญแบ่งได้เป็น 2 ระยะเวลา คือ บุญช่วงใกล้ ได้แก่ ความดีต่างๆ ที่เราทำไว้ในอดีตชาติ จนถึงวันคลอด กล่าวคือ ในอดีตชาติ เราเคยรักษาศีล อานิสงส์ของการรักษาศีล ก็จะส่งผลให้เราเกิดเป็นมนุษย์ เราเคยให้ทานมาก่อน ก็จะทำให้เรามีโภคทรัพย์ในชาตินี้ เป็นต้น บุญช่วงใกล้ ได้แก่ ความดีต่างๆ ที่เราทำในปัจจุบันชาติ คือตั้งแต่เกิดมาจนถึงวันนี้กล่าวคือ เมื่อเกิดมาเป็นเด็ก เราก็เป็นเด็กดี เชื่อฟังบิดามารดา ครูอาจารย์ ขยันหมั่นเพียรเรียนหนังสือ ไม่เกียจคร้าน คบเพื่อนดี ก็จะทำให้เราเป็นคนดี มีความสำเร็จในชีวิต (สุชีพ ปุณฺณานุกาภ. 2539 : 174)

คุณสมบัติของบุญ มีดังนี้

ชำระกาย วาจา ใจให้สะอาดและบริสุทธิ์ได้
นำความสุขความเจริญ ความก้าวหน้ามาให้
ติดตามตนไปทุกก้าว แม้จะไปเกิดในภพในชาติอื่น
เป็นของเฉพาะตน ใครทำใครได้ โจรลักขโมยไม่ได้
เป็นที่มาแห่งทรัพย์สมบัติทั้งหลาย
เป็นที่มาแห่งทรัพย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ
เป็นปัจจัยให้บรรลุมรรคผลนิพพาน
เป็นเกราะป้องกันภัยในวัฏสงสาร

วิธีทำบุญในพระพุทธศาสนา มีอยู่ 3 วิธีใหญ่ๆ เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ (พระธรรมวิมลโมลี. 2534 : 40-45)

1. ทานมัย การให้ทาน

การให้ทานมีวัตถุประสงค์ เพื่อขจัดความตระหนี่ ความโลภในจิตใจของมนุษย์ การให้ทาน หมายถึง การให้ปัน การแบ่งปันสิ่งต่างๆ ของตน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยความเต็มใจการให้ทานเป็นสิ่งจำเป็นเพราะสัตว์โลกจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ส่วนการให้ทานที่มีวัตถุประสงค์อย่างอื่น ได้แก่

1.1 การให้ทานเพื่อบูชาคุณ เช่น การถวายสิ่งของแด่พระภิกษุสงฆ์และการให้สิ่งของแก่คุณพ่อคุณแม่

1.2 การให้ทานเพื่อการสงเคราะห์ เช่น การให้สิ่งของแก่สามีหรือภรรยา เพื่อนสนิทมิตรสหาย

1.3 การให้ทานเพื่ออนุเคราะห์ เช่น การให้สิ่งของเพื่อช่วยเหลือคนยากจน
อนาถาไร้ที่พึ่ง

1.4 การให้ทานเพื่อทำบุญ เช่น การที่เอาสิ่งของไปให้แก่บุคคล เพื่อให้เขา
ทำประโยชน์ให้

การให้ทาน มี 4 ประเภท คือ

อามิสทาน ได้แก่ การให้วัตถุสิ่งของต่างๆ

วิทยาทาน ได้แก่ การให้ความรู้ทางโลกแก่ผู้อื่น

ธรรมทาน ได้แก่ การให้ความรู้ทางธรรม

อภัยทาน ได้แก่ การให้อภัยซึ่งกันและกัน

นอกเหนือจากทาน 4 ประเภทนี้แล้ว ยังมีการให้ประเภทอื่นอีก เช่น การช่วยเหลือ
บุคคลอื่นในกิจการอันชอบ มีการชวนชวายเป็นผู้ช่วยเหลือกิจการงานของวัด และของอาจารย์
ช่วยเหลือเพื่อนฝูงที่ตกทุกข์ได้ยากหรือเมื่อเพื่อนฝูงมีงานบุญ เราก็ชวนชวายเป็นผู้ช่วยเหลือ จัดเป็น
ทานอย่างหนึ่งเหมือนกันเรียกว่า เวชยาวัจจมัย แปลว่า บุญที่สำเร็จด้วยการชวนชวายเป็น
ช่วยเหลือในกิจการอันชอบกิจการต่างๆ ที่เราช่วยนี้ต้องชอบด้วยกฎหมาย ชอบด้วยประเพณี
และชอบด้วยธรรม

ประเภทของการให้ทานที่กล่าวมาแล้วนั้น การให้ธรรมเป็นทานชนะการให้ทั้งปวง
(สพทาน ธรรมทาน ชินาติ) ทั้งนี้ เนื่องจากการให้ทานอย่างอื่น ๆ มีประโยชน์เฉพาะหน้า
หรือมีประโยชน์ในชาตินี้เท่านั้น แต่ธรรมทานคือการให้ธรรมเป็นทานมีคุณประโยชน์ ทั้งใน
ชาตินี้และชาติหน้า

วัตถุที่ควรให้ทาน

วัตถุที่ควรให้ทาน ควรเนื่องด้วยปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ยารักษาโรค
และที่อยู่อาศัย ซึ่งพอจะแยกย่อยออกเป็น 10 ประการ คือ ข้าว (หรืออาหารที่เหมาะสม)
น้ำ (ยกเว้นน้ำเมา) ผ้า ยานพาหนะ ดอกไม้ของหอมต่างๆ เช่น ธูป ยารักษาโรค ที่นอน
ต่างๆ และที่ปักประทีป เช่น น้ำมัน ไฟฟ้า

วัตถุที่ไม่ควรให้ทาน

วัตถุที่ไม่ควรให้ทาน หรือถ้าให้ทานแล้วไม่ได้บุญ ได้แก่ สุรายาเสพติด อาวุธ
มหรสพ ภาพลามก และสัตว์เพศตรงข้าม

การทำทานที่จะทำให้ได้บุญมากๆ ต้องถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบ 3 คือ

1. วัตถุบริสุทธิ ของที่จะทำทานจะต้องเป็นของที่ตนได้มาโดยสุจริตไม่ได้คดโกง หรือเบียดเบียนคนอื่นมา
2. เจตนาบริสุทธิ คือมีเจตนาเพื่อขจัดความตระหนี่ของตน และผู้ให้ทานจะต้องตั้งเจตนาให้ได้รับประโยชน์จากการให้ทาน ไม่ใช่ทำบุญเอาหน้าเอาชื่อเสียง และผู้ให้ทานจะต้องตั้งเจตนาให้บริสุทธิทั้ง 3 ขณะ คือ ก่อนให้ทานก็มีจิตใจเต็มใจที่จะทำบุญนั้นๆ ขณะให้ทานก็ให้ด้วยจิตใจเบิกบาน และหลังให้ทานก็มีจิตใจแช่มชื่น ไม่นึกเสียตายสิ่งที่ให้ไปแล้ว
3. บุคคลบริสุทธิ คือ ผู้รับทานเป็นผู้บริสุทธิ มีความสงบระงับ มีกายวาจา เรียบร้อย ตั้งใจประพฤติธรรม ผู้ให้ทานต้องเป็นผู้มีศีล อย่างน้อยก็มีศีล 5 ก็จะทำให้การให้ทานเกิดบุญกุศลเต็มที่ ในทักษิณาวិภังคสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ของทานไว้ว่า
 - 3.1 ให้ทานแก่สัตว์เดรัจฉาน 100 ครั้ง มีผลน้อยกว่าให้แก่มนุษย์ทุกศีล เพียงครั้งเดียว
 - 3.2 ให้ทานแก่มนุษย์ทุกศีล 100 ครั้ง มีผลน้อยกว่าให้แก่ฆราวาสมีศีล เพียงครั้งเดียว
 - 3.3 ให้ทานแก่ฆราวาสมีศีล 100 ครั้ง มีผลน้อยกว่าให้แก่สามเณร เพียงครั้งเดียว
 - 3.4 ให้ทานแก่สามเณรบวชใหม่ 100 ครั้ง มีผลน้อยกว่าให้แก่พระภิกษุบวชใหม่ เพียงครั้งเดียว
 - 3.5 ให้ทานแก่ภิกษุบวชใหม่ 100 ครั้ง มีผลน้อยกว่าให้แก่พระโสดาบัน เพียงครั้งเดียว
 - 3.6 ให้ทานแก่พระโสดาบัน 100 ครั้ง มีผลน้อยกว่าให้ทานแก่พระสกิทาคามี เพียงครั้งเดียว
 - 3.7 ให้ทานแก่พระสกิทาคามี 100 ครั้ง มีผลน้อยกว่าให้แก่พระอนาคามี เพียงครั้งเดียว
 - 3.8 ให้ทานแก่พระอนาคามี 100 ครั้ง มีผลน้อยกว่าให้แก่พระอรหันต์ เพียงครั้งเดียว
 - 3.9 ให้ทานแก่พระอรหันต์ 100 ครั้ง มีผลน้อยกว่าให้แก่พระปัจเจกพุทธเจ้า เพียงครั้งเดียว

3.10 ให้ทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า 100 ครั้ง มีผลน้อยกว่าให้แก่พระพุทธเจ้า เพียงครั้งเดียว

3.11 ให้ทานแก่พระพุทธเจ้า 100 ครั้ง มีผลน้อยกว่าให้ทานแก่สงฆ์ เพียงครั้งเดียว แสดงว่า ทรงเน้นการให้ทานใน “การสงฆ์” เป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นปัจจุบันเราจึง นิยมให้ทานแบบ “สังฆทาน” ซึ่งมีอานิสงส์มากกว่า

ผลของการให้ทาน

ผู้ให้ทานอยู่เสมอ จะเป็นผู้มีจิตใจผ่องใสเยือกเย็นทั้งนี้เนื่องจากกิเลสคือความโลภ ได้ถูกจัดออกจากจิตใจ ผลคือบุญที่ได้รับจากการให้ทาน ก็ขึ้นอยู่กับชนิดหรือประเภทของ ทาน ที่เคยทำได้ เช่น ผู้ที่มีพละนามัยสมบูรณ์ เพราะเคยทำบุญด้วยเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มผู้ที่ ร่ำรวยเพราะเคยทำบุญให้ทานมามาก ดังนี้ในกนิทสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

ผู้ให้อาหาร	เชื่อว่า	ให้กำลัง
ผู้ให้ผ้า	เชื่อว่า	ให้ผิวพรรณ
ผู้ให้ยานพาหนะ	เชื่อว่า	ให้ความสุข
ผู้ให้ประทับค่อมไฟ	เชื่อว่า	ให้จักขุ
ผู้ให้ที่อยู่อาศัย	เชื่อว่า	ให้ทุกอย่าง
ผู้ให้ธรรมเป็นทาน	เชื่อว่า	ให้อมฤตธรรม (ให้ความไม่ตาย)

อานิสงส์ของการบำเพ็ญทาน สรุปได้ดังนี้

เป็นที่มาแห่งสมบัติทั้งหลาย

เป็นที่ตั้งแห่งโภคทรัพย์ทั้งปวง

ผู้ที่ให้ย่อมได้รับความสุข

ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของคนหมู่มากและย่อมผูกไมตรีไว้ได้

ทำให้เป็นคนมีเสน่ห์ เป็นที่น่าคบหาของคนดี

ทำให้มีชื่อเสียงเกียรติคุณ

แม้ตายแล้วก็ไปเกิดในสวรรค์

การบำเพ็ญทานมีอานิสงส์มากดังได้กล่าวมาแล้วและยังเป็นพื้นฐานของการทำ ความดีอื่นๆอีกด้วย เพราะผลของทานจะทำให้เรามีทรัพย์สมบัติ เมื่อเรามีทรัพย์สมบัติโอกาส ที่จะรักษาศีลเจริญภาวนาก็ทำได้ง่าย เพราะมีเวลาว่าง ไม่ต้องขวนขวายในเรื่องทำมาหากิน เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สมบัติ การบำเพ็ญทานอีกประเภทหนึ่งนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว คือ “กาลทาน” กาลทาน หมายถึง ทานที่ผู้รับมีความต้องการสิ่งของนั้นๆ หรือต้องการ

ความช่วยเหลือในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในขณะนั้น เช่น คนปวดท้องปวดศีรษะ เราก็ให้ยาแก้ปวด ท้องยาแก้ปวดศีรษะแก้เขาความจำเป็นต้องการสิ่งใดๆ ในขณะนั้น เราก็ให้สิ่งนั้นๆ แก่เขาใน เวลานั้น หรือพระสงฆ์มีความต้องการใช้สอยสิ่งของบางอย่างในขณะนั้น เราก็นำมาถวาย ท่านในเวลาที่ท่านต้องการ เป็นต้น

การทอดกฐินก็จัดเป็น “กาลทานพิเศษ” อย่างแท้จริง เพราะมีเวลาหรือกาลจำกัด เพียง ปีละ 29 วันเท่านั้น คือตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 และ ถวายได้เฉพาะภิกษุผู้จำพรรษาเป็นการสงฆ์ครบ 3 เดือนแล้วเท่านั้น

การตั้งเจตนาทั้ง 3 ขณะการให้ทานนั้นสำคัญเช่นกัน เพราะผลบุญทำให้เรามี ความสุขมีทรัพย์สินตลอด 3 วัยในชีวิต คือ ในช่วงวัยเด็ก ในช่วงวัยผู้ใหญ่ และในช่วงวัยชรา บางครั้งมีผู้มาชวนเราทำบุญ เราไม่ได้เต็มใจทำบุญเลย แต่ทำเพราะเห็นแก่หน้าผู้มาบอก บุญ แต่วันหลังเราเห็นศาลาที่เราเคยทำร่วมทำบุญ ด้วยความไม่เต็มใจนั้น ก็เกิดความรู้สึก ปิติเจตนาในการทำทานนั้น และภายหลังมีเจตนาเกิดขึ้นก็มีอันสงสัยเหมือนกัน แต่ไม่พร้อม ทั้ง 3 ขณะ บางครั้งก่อนทำและขณะทำ มีเจตนาดีในการให้ทาน แต่เมื่อทำไปแล้วรู้สึก เสียหายในทานของตน การไม่ตั้งเจตนาทั้ง 3 นี้ให้พร้อม มีผลถึงวิถีชีวิตของเราด้วย เพราะ เมื่อคราวที่ผลบุญจะส่งผลถึงเรา ถ้าตั้งเจตนาไว้ดี ช่วงชีวิตทั้งสามก็จะราบรื่น ถ้าตั้งเจตนา ทั้ง 3 ขณะ ขณะหนึ่งไว้ไม่ดี ช่วงชีวิตก็จะเป็นไปตามเจตนาขณะนั้นๆ บางคนอาจจะลำบาก ในช่วงวัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ แต่สบายในวัยชรา เป็นต้น แสดงว่าหลักการให้ทานแล้วมีเจตนาดี อีกประการหนึ่ง เมื่อเราตั้งใจว่าจะทำทาน พอถึงเวลาจริงๆ เราก็พยายามทำให้ได้ ดังที่ตั้งใจหรือทำให้มากกว่าที่ตั้งไว้ เพราะเมื่อถึงคราวที่บุญส่งผล จะทำให้เขาค้าขายกิจการ ใดๆ ได้ผลกำไรตามที่ตั้งไว้หรือมากกว่า การทำบุญมีลักษณะ “ยิ่งให้ยิ่งได้มา” เหมือนเรา มีเทียนจุดไฟไว้ในมือ แล้วให้คนมาจุดต่อๆ ไป ยิ่งจุดมากยิ่งสว่างไสวมาก

2. สีสัมย การรักษาศีล

อารยัน (นามแฝง. 2530 : 67-70) ได้กล่าวไว้ว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ธรรมแล้ว พระองค์ทรงพิจารณาสัตว์โลกว่า ทำไมจึงมีวิบากกรรมต่างๆ กัน ทำไมจึงไปเกิด เป็นสัตว์นรก เปรต อสูรกาย หรือ ตีรัจฉาน และทำไมจึงไปเกิดเป็นมนุษย์ และมนุษย์แต่ละ คน ก็ไม่เหมือนกัน บางคนพิการ บางคนหูหนวก บางคนตาบอดบางคนแขนขาขาด บางคนมีสติปัญญาดี บางคนมีสติปัญญาอ่อน บางคนวิกลจริตบางคนมีทรัพย์สินมาก บางคนมี ทรัพย์สินน้อย บางคนสร้างฐานะได้โดยง่าย บางคนสร้างฐานะไม่ได้สักทีพอจะมีฐานะก็เกิดอัคคี ภัย วาตภัย หรืออุทกภัย เป็นต้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาวิบากกรรมของสัตว์โลก

ก็ทรงพิจารณาเห็นเหตุที่จะทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เหตุที่จะทำให้มนุษย์เป็นคนสมบูรณ์คือ ศีล 5 พระองค์จึงทรงบัญญัติศีล 5 เพื่อให้มนุษย์รักษาและถือเป็นหลักปฏิบัติ เป็นการป้องกันตนเองไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว เช่น ในอบายภูมิ เป็นต้น ผลของการรักษาศีล 5 จะได้รับวิบากกรรมที่ดี ศีล 5 จึงเป็นศีลของมนุษย์ ผู้รักษาปฏิบัติย่อมเกิดเป็นมนุษย์อีก และเมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงและมีสติปัญญาดี

ศีล หมายถึง ความปกติของจิตใจมนุษย์ มนุษย์มีจิตใจเป็นปกติได้ก็ต้องรักษาศีล คืองดเว้นจากบาป 5 อย่าง ได้แก่

- งดเว้นจากการฆ่าสัตว์
- งดเว้นจากการลักทรัพย์
- งดเว้นจากการประพฤตินิโคตนา
- งดเว้นจากการพูดเท็จ
- งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุรายาเสพติด

การรักษาศีลเป็นการขจัดกิเลสชั้นละเอียดกว่าการให้ทาน คือ ขจัดโลภ โกรธ หลง ให้เบาบางจากจิตใจ ทำให้มนุษย์มีความสุขกายสุขใจมากขึ้น

2.1 ศีลข้อ 1 งดเว้นจากการฆ่าสัตว์

มนุษย์ฆ่าสัตว์ เพราะความโกรธหรือโทสะจิตเป็นพื้นฐาน และยังมีความโลภ ความหลงเป็นผู้สนับสนุนอีกด้วย เช่น ตบยุงที่มากัดเพราะความโกรธ ฆ่าสัตว์เพื่อนำไปขาย เพราะมีความโลภและมีความหลงสนับสนุนให้หลงผิดว่าฆ่าเขาตายรวดเร็วกว่าและไม่รู้ว่าเป็นบาปมือปืนรับจ้างฆ่าคนเพราะความโลภ คนที่ชอบล่าสัตว์เป็นงานอดิเรกที่เรียกว่า กีฬาล่าสัตว์ เพราะความหลงผิดคิดว่าเป็นสิ่งที่สนุกสนาน ทำลายความสามารถของตนเป็นต้น บางคนก็บอกว่าเพราะคนกินเนื้อสัตว์จึงทำให้มีการฆ่าสัตว์เกิดขึ้น ฉะนั้น เมื่อต้องการรักษา ศีลข้อที่ 1 ให้บริสุทธิ์จึงไม่ควรกินเนื้อสัตว์ ตามความเป็นจริงแล้ว การฆ่าสัตว์เป็นธรรมชาติของสัตว์โลกที่ยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ เพราะสัตว์โลกมีโลภ โกรธ หลง เป็นกิเลสอยู่ในใจ มนุษย์ไม่กินเนื้ออยู่ แต่ก็ฆ่ามนุษย์ไม่กินเนื้อมนุษย์ แต่มนุษย์ก็ฆ่ามนุษย์ทุกวัน เพราะอะไร ก็เพราะโลภ โกรธ หลง นั่นเอง

ศีลข้อ 1 จะขาด ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ

- 2.1.1 สัตว์มีชีวิต
- 2.1.2 จิตคิดจะฆ่า
- 2.1.3 รู้รู้ว่าสัตว์มีชีวิต

2.1.4 พยายามที่จะฆ่าสัตว์

2.1.5 ตายด้วยความพยายามนั้น

ถ้าการฆ่าสัตว์นั้นไม่ครบองค์ประกอบทั้ง 5 ก็ถือว่า คีลข้อ 1 ยังไม่ขาด แต่เป็น คีลต่าง คีลพร้อย ผู้ที่รักษาคีลข้อ 1 ได้ จะเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่พิกลพิการ ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน และมีอายุยืน ผู้ที่ผิดคีลข้อที่ 1 จะได้ผลตามกรรมของตน เช่น มีอายุสั้น ตายตั้งแต่อยู่ในครรภ์บ้าง ตายในวัยเด็กบ้าง ตายในวัยที่ไม่สมควรตายบ้าง บางคนมีร่างกายพิการ บางคนมีโรคภัยเบียดเบียนอยู่เสมอ หรือไปเกิดเป็นสัตว์นรก เป็นเปรต เป็นอสุรกาย และเป็นดิรัจฉาน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสัตว์หรือมนุษย์ที่ถูกฆ่าว่ามีคุณมาก คุณน้อยเพียงไร

2.2 คีลข้อ 2 งดเว้นจากการลักทรัพย์

การลักทรัพย์ เป็นการทำร้ายจิตใจของกันและกัน มนุษย์ลักทรัพย์ เพราะมีความโลภเป็นพื้นฐานของจิต มีความโกรธและความหลง ลักขโมยโดยวิธีปล้นฆ่า เพราะมีความโกรธเข้ามาสนับสนุน ลักขโมย เพราะคิดว่ารวยเร็วดี คดโกง คอร์รัปชั่น รวยเร็วดี เพราะมีความหลงมาสนับสนุน

คีลข้อ 2 จะขาด ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ คือ

2.2.1 สิ่งของนั้นมีเจ้าของหวงแหน

2.2.2 รู้อยู่ว่าเป็นสิ่งของที่มีเจ้าของหวงแหน

2.2.3 จิตคิดจะลัก

2.2.4 มีความพยายามที่จะลัก

2.2.5 ได้ของนั้นด้วยความพยายามนั้น

ผู้ที่รักษาคีลข้อ 2 ได้ จะเป็นผู้ที่หาทรัพย์ได้โดยง่ายและทรัพย์สินมั่นคงถาวร ผู้รักษาไม่ได้จะทำให้เป็นผู้ที่สร้างฐานะไม่ได้ พอจะสร้างฐานะได้บ้าง ก็ถูกไฟไหม้ น้ำท่วม พายุฝน บ้าง เป็นการสูญเสียที่เรียกคืนไม่ได้เลย หรือผลของการไม่รักษาคีลข้อ 2 จะทำให้เกิดไปเป็นเปรต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉาน และตกนรกได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การลักทรัพย์นั้นทำความเดือนร้อนแก่ผู้เป็นเจ้าของมากน้อยเพียงไร

2.3 คีลข้อ 3 งดเว้นจากการประพฤตินอกใจ

การงดเว้นจากการประพฤตินอกใจอย่างง่าย หมายถึง การไม่ล่วงประเวณีในชายหรือหญิงที่มีเจ้าของ คือชายที่มีภรรยา และหญิงที่มีสามี แต่ตามความเป็นจริงใน คีลข้อ 3 นี้ ผู้ที่ไม่ควรประพฤตินอกใจ ซึ่งเมื่อประพฤตินอกใจแล้วผิดคีลข้อ 3 มีถึง

20 จำพวก เช่น หญิงมีสามีเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป แต่หญิงประเภทอื่นๆ เราไม่ค่อยเข้าใจว่าผิดศีลข้อ 3 เช่น หญิงสาวที่มีบิดามารดา หญิงสาวที่ธรรมเนียมคุ้มครอง (หญิงโสด) หญิงที่ธรรมรักษา (ผู้ถือศีล 8) เป็นต้นการประพฤติในหญิงเหล่านี้ ชื่อว่าประพฤติผิดในกามทั้งนั้น

ศีลข้อ 3 จะขาด ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

2.3.1 เป็นหญิงที่ไม่ควรประพฤติล่วง

2.3.2 มีจิตคิดจะเสพ

2.3.3 มีความพยายามในการที่จะเสพ

2.3.4 การยังมรรคให้ถึงมรรคหยุดอยู่ (อวัยวะถึงอวัยวะ)

ผู้ที่รักษาศีลข้อ 3 จะเป็นผู้เกิดในครอบครัวที่มีพ่อแม่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเป็นผู้มีร่างกายสมส่วนตามเพศของตน ผู้ที่รักษาศีลข้อ 3 ไม่ได้ อาจจะเป็นกะเทย ครอบครัวแตกแยก มีแต่การทะเลาะวิวาท และไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน มีโทษถึงตกนรก

2.4 ศีลข้อ 4 งดเว้นจากการพูดเท็จ

การพูดเท็จ เกิดจากกิเลสภายในคือความโลภ ความโกรธ ความหลง เช่นเดียวกับศีลข้ออื่นๆ แต่ประโยชน์ที่มุ่งหมายต่างกัน คนพูดเท็จเพราะเห็นแก่ประโยชน์ของตนเพราะความโกรธทำร้ายเขาไม่ได้ก็พูดจาเสียดสี พูดคำหยาบ ด่าว่าเขาให้เสียหาย

ศีลข้อ 4 จะขาด ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

2.4.1 จิตคิดจะพูดให้ผิดจากความจริง

2.4.2 พยายามกล่าวเท็จออกไป

2.4.3 ผู้อื่นเข้าใจตามความมุ่งหมายของผู้พูดเท็จนั้น

ผลของการรักษาศีลข้อ 4 ได้ จะทำให้เป็นผู้ที่มีวาจาศักดิ์สิทธิ์ พูดอะไรใครก็เชื่อถือ ยำเกรง มีวาจาสุภาพ มีคนนับหน้าถือตา แต่ถ้าได้ยินกับบอกว่าไม่ได้ยิน ได้เห็นกับบอกว่าไม่เห็น พูดแล้วก็บอกว่าไม่ได้พูด เป็นคนที่ไม่มีการคบหาสมาคมด้วย ไม่มีคนเชื่อคำพูด อาจเกิดในอบายภูมิได้ ถ้าการพูดเท็จนั้นก่อความเสียหายให้แก่ผู้อื่นอย่างยิ่ง

2.5 ศีลข้อ 5 งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุรายาเสพติด

การดื่มน้ำเมา คือ สุราเมรัย หมายถึง ยาเสพติดอื่นๆ ด้วย ซึ่งมีผลทำให้มนุษย์ขาดสติ เมื่อขาดสติก็ขาดจากความเป็นมนุษย์ ขาดความขังคิด เป็นเหตุให้ประพฤติผิดศีลข้ออื่นๆ ได้ง่าย เหตุที่ทำให้มนุษย์ดื่มน้ำเมา เพราะความโกรธก็มี เช่น โกรธตนเองที่ไม่ได้ตั้งใจ โกรธผู้อื่นโกรธลูกหลาน โกรธลูกเมีย ก็ดื่มน้ำเมา เข้าใจผิดเพราะความหลงว่าน้ำเมาช่วยแก้ทุกข์ได้ หรือเห็นว่าน้ำเมาเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความสุขได้ ผลของการดื่มน้ำเมาเป็น

การทำลายตนโดยตรง และจะทำให้เป็นคนมีสติปัญญาที่บ วิกลจจริต ตายแล้วจะไปเกิดใน
อบายภูมิ เป็นสัตว์ดิรัจฉาน ตกนรก เป็นต้น

ศีลข้อ 5 จะขาดต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

2.5.1 เป็นน้ำเมา

2.5.2 จิตคิดจะดื่ม

2.5.3 พยายามที่จะดื่ม

2.5.4 น้ำเมานั้นล่องไหลล้าคอเข้าไป

3. ภาวนามัย การเจริญภาวนา

พระสาสนโสภณ (เจริญ สุวฑฒโน. 2526 : 22-26) ได้กล่าวว่า การเจริญภาวนา
หมายถึง การฝึกอบรมจิตใจให้เจริญขึ้น การที่จะฝึกอบรมจิตใจให้เจริญขึ้น เริ่มด้วยการฟัง
จากบัณฑิตคือผู้รู้ทั้งหลาย หรือผู้จากครูอาจารย์ผู้รู้มาแสดงให้ฟังว่าสิ่งที่ดี สิ่งนั้นไม่ดี สิ่งนั้น
ควรฝึกทำให้เกิดให้มีขึ้นในจิตใจมาก ๆ สิ่งนั้นควรละเสีย การอบรมจิตใจให้เจริญขึ้นขั้นต่อไป
คือการฝึกจิตที่เรียกว่า จิตศึกษา หรือ ปัญญาศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นงานของจิตใจโดยตรง
เพราะว่าร่างกายของคนเราประกอบด้วยส่วนประกอบ 2 ส่วน คือกาย กับ จิต และถือว่า
จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว จิตที่ได้รับการฝึกอบรมดีแล้ว ก็จะมีผลให้บุคคลมีความพฤติกรรมดี
ทั้งทางกาย ทางวาจา จะเห็นได้ว่า "จิตที่บุคคลฝึกได้ดีแล้ว ย่อมอำนวยประโยชน์สุขแก่
บุคคลนั้นๆ (จิตดี หนดี สุขาวห์)" การฝึกอบรมจิตใจหรือการเจริญภาวนา มีอยู่ 2 วิธี คือ

1. สมถภาวนา คือการฝึกจิตเพื่อบ่มความสงบของจิต การฝึกให้จิตสงบ มี
อารมณ์เดียวตั้งแน่วแน่มั่นมีความตั้งมั่น หรือที่เรียกว่าสมาธินั้น ทำได้หลายวิธี แต่วิธีที่เหมาะสม
แก่จิตของทุกคนคือ การเจริญอานาปานสติ ได้แก่การกำหนดสติให้อยู่กับลมหายใจเข้าออก
ให้มีความรู้ตัวหรือมีสติอยู่ทุกๆ ขณะที่ลมหายใจเข้าและหายใจออก จะใช้คำบริกรรมว่า
พุทโธ ควบคู่ไปกับการกำหนดลมหายใจก็ได้ (ขณะหายใจเข้าบริกรรมเข้า จะใช้คำบริกรรม
ว่า พุทโธ) หรือจะเพ่งอสุภะ เพ่งกสิณ เพ่งน้ำ เพ่งอากาศ ก็ได้ การฝึกจิตให้สงบนี้มีถึง
40 วิธี คือ กสิณ 10 อสุภะ 10 อนุสติ 10 อัปมัณญาหรือพรหมวิหาร 4 อานาเปปฏิกุล
สัญญา 1 ธาตุมนสิการหรือจตุธาตววัฏฐาน 1 อรูป 4

จะใช้วิธีใดนั้น ขึ้นอยู่กับ จริต ของแต่ละบุคคล บางคนรักสวรั้งงาม (ราคจริต) ก็
อาจจะกำหนดอสุภะ (กำหนดซากศพเป็นอารมณ์) หรือ กายคตาสติ ก็ได้ บางคนมีความโกรธ
และความพยาบาท (โทสจริต) ก็ควรเจริญพรหมวิหาร 4 หรือ วัณณกสิณก็ได้ บางคนมี
โมหจริตเป็นพื้นก็เจริญอานาปานสติ หรือได้ถามปัญหาสนทนารวม เป็นต้น

ผู้ฝึกสมถภาวนา จะต้องหาวิธีที่เหมาะสมกับจริตของตน เป็นวิธีที่ทำแล้วจิตสงบได้เร็ว และจะไม่เกิดทุกข์เวทนา ผลของการฝึกแบบสมถภาวนา จะทำให้จิตสงบเป็นสมาธิ ซึ่งเป็นที่ควรแก่การทำงานประสิทธิภาพในการทำงานและการตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ

2. วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกจิตที่สงบแล้วให้รู้จักพิจารณาด้วยปัญญาให้เห็นสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง หรือตามธรรมชาติของสิ่งเหล่านั้นๆ ซึ่งได้แก่การพิจารณาขั้นที่ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าขั้นที่ทั้ง 5 ที่ประกอบเป็นร่างกายและชีวิตของมนุษย์นั้น เป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง ทนอยู่ไม่ได้ และไม่มีตัวตน มีความเกิดขึ้นในเบื้องต้น ตั้งอยู่ระยะหนึ่ง แล้วก็แตกสลายไปในที่สุด เราจึงไม่ควรยึดถือมั่นในขั้นที่ 5 นี้

การเจริญภาวนา เป็นการขจัดความหลงของจิต เมื่อเราได้อบรมจิตให้สงบแล้ว (สมถภาวนา) ความสงบก็จะเป็นพื้นฐานของการใช้ปัญญา (วิปัสสนาภาวนา) ถือว่าจิตสงบก็จะเป็นพื้นฐานของการใช้ปัญญาพิจารณาได้เมื่อนั้น หรือ จะใช้ปัญญาเพื่ออบรมจิตใจให้ ความสงบก็ได้เรียกว่าปัญญาอบรมสมาธิ ทั้งสมถะและวิปัสสนาเป็นธรรมชาติที่เนื่องถึงกัน และกัน สมถะเป็นดุจยานพาหนะไปสู่ปราสาทคือปัญญา ท่านเรียกว่า "สมถยานิก" จิตที่ยังมีความหลงหรืออวิชา อยู่รอบกายหญิงหรือชายก็จะเห็นวาสวยงามเกิดความยินดีรักใคร่ ทั้งๆ ที่รูปนั้น ตามความเป็นจริงประกอบด้วยธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เท่านั้น เต็มไปด้วยช่องของปฏิภูลสกปรก โดยมีหนังหุ้มปกปิดไว้ในภายนอกแต่ภายในมีแต่อสุภะ เช่น ขี้หู ขี้ตา ขี้ฟัน ขี้โคล เป็นต้น แต่จิตที่มีความหลงก็จะมองเห็นว่าสวยงาม บางครั้งถึงกับทะเลาะวิวาทฆ่าฟันกันเพื่อแย่งรูปกายนั้น หรือก่อนขึ้นนี่มาเป็นสมบัติของคนหรือเมื่อหูได้ยินเสียง ก็มีความยินดีลุ่มหลงว่าเป็นเสียงสรรเสริญ ไม่ยินดีกับเสียงนินทา ทั้งๆที่เสียงนั้นโดยธรรมชาติของมันเป็นเพียงการสั่นสะเทือนของคลื่นในอากาศที่มีความถี่ต่างกัน ความหลงหรือความไม่มีปัญญารู้เท่าทัน สิ่งต่างๆ ตามความสภาวะที่เป็นวิปัสสนา จะช่วยให้มนุษย์มีปัญญา รู้เห็นสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง และปัญญาที่เกิดขึ้นนี้ เรียกว่า ภาวนามัย-ปัญญา เป็นปัญญาที่ใช้ถอดถอนกิเลส ข้อสำคัญของการเจริญภาวนา คือจะต้องฝึกสติของเราให้มีความรู้ตัวอย่างต่อเนื่อง มีสัมปชัญญะควบคุมกันอยู่ตลอดเวลา การฝึกสติต่อจนถึงขั้น มหาสติ มหาปัญญา ซึ่งเป็นขั้นที่จิตรู้เท่าทันกิเลสหมดทุกตัว และสามารถถอดถอนกิเลสได้จนถึงความบริสุทธิ์แห่งจิต

สรุปได้ว่าการทำบุญในพระพุทธศาสนา มีวิธีใหญ่ๆ อยู่ 3 วิธี ที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 3 คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา การทำบุญทั้ง 3 วิธีนี้ สามารถขยายเป็นบุญกิริยาวัตถุ 10 ซึ่งประกอบด้วย

(1) ทานมัย	บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน
(2) ศีลมัย	บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
(3) ภาวนามัย	บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา
(4) อปจายนมัย	บุญสำเร็จด้วยการประพดีถ่อมตนแก่ผู้ใหญ่
(5) เวชยาวัจจมัย	บุญสำเร็จด้วยการชวนช่วยในกิจกรรมที่ชอบ
(6) ปัตติทานมัย	บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ
(7) ปัตตานุโมทนามัย	บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ
(8) ธัมมัสสวนมัย	บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม
(9) ธัมมเทศนามัย	บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม
(10) ทิฏฐุชุกัมม์	การทำความเห็นให้ตรง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่อการทำบุญของชาวพุทธและงานวิจัยอื่นๆ พอสรุปได้ดังนี้

อนุกุล คลังบุญครอง และพละ เขาวรัตน์ (2531 : 44-46) ได้ศึกษาทัศนคติของชาวชนบทอีสานต่อการทำบุญ พบว่า เพศชายอายุระหว่าง 29-74 ปี เพศหญิงอายุระหว่าง 28-85 ปี มีทัศนคติต่อการทำบุญแตกต่างกันเล็กน้อยกล่าวคือ เพศหญิงทำบุญเพราะมีความคาดหวังทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น ต้องการความร่ำรวย มีหน้าที่ตาในสังคม ส่วนเพศชายคาดหวังว่าทางจิตใจ เช่น ความสุขทางใจ เมื่อดูโดยรวมแล้วพบว่า ทั้งเพศชายและเพศหญิงทำบุญเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนทั้งชาตินี้และชาติหน้าเพื่อประโยชน์ของตนเองและบุคคลอื่นที่ตนมีความใกล้ชิด จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายและเพศหญิงมีความคาดหวังการทำบุญแตกต่างกัน

สุภาวงศ์ จันทวานิช และคณะ (2534 : 306) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและปัญหาจริยธรรม ได้สรุปผลการศึกษาว่า มรดกทางวัฒนธรรมกับกระบวนการทำประเทศให้ทันสมัย ทำให้คนเกิดค่านิยมที่สนับสนุนความฟุ่มเฟือย รักความสะดวกสบาย

การสื่อสารและสื่อมวลชนยุคใหม่ มีผลทำให้บทบาทของสื่อมวลชนในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนทวีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งมีผลอย่างมากในการสร้างค่านิยมและรสนิยมที่ไม่สอดคล้องกับสภาวะความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย เนื่องจากทิศทางของสื่อมวลชนขึ้นอยู่กับคนที่มีอำนาจและความต้องการในเชิงการค้าเป็นเครื่องมือของลัทธินิยม จึงก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ คือ การละเลยคำสอนทางศาสนา เกิดการตีความคำสอนทางศาสนาที่หลากหลาย จะเห็นได้ว่าการสื่อสารและสื่อมวลชนในยุคปัจจุบันมีผลต่อการสร้างค่านิยมของสังคม มีผลต่อการตีความทางศาสนาและการปฏิบัติธรรมทางศาสนาด้วย

พระมหาเอกนรินทร์ เอกนโร (วงษ์จันทร์) (2536 : 167) ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องบุญในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก พบว่า ในพระพุทธศาสนาแบ่งวิธีปฏิบัติในการทำบุญไว้ 3 วิธี คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการฝึกภาวนา ทั้ง 3 วิธีนี้สามารถปฏิบัติได้พร้อมๆ กัน การทำบุญนั้นต้องทำบ่อยๆ ด้วยการให้ทาน เพื่อบรรเทาความโลภก่อนแล้วจึงรักษาศีลเพื่อบรรเทาโทสะ และโมหะเป็นรากเหง้าของความชั่ว การทำบุญด้วยการเจริญภาวนา ถือเป็นภาระกระทำที่ดีที่สุด เพราะเป็นปัจจัยให้บรรลุมรรคผลขั้นสูงในพระพุทธศาสนาได้

วรรณะ บรรจง (2536 : 377) ได้ศึกษาลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินทองในภาคใต้ พบว่า เยาวชนที่ได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะจากครอบครัว มาร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในชุมชนมาก มีการปฏิบัติทางศาสนาและคบเพื่อนอย่างเหมาะสมมากกว่าผู้ที่ได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะจากครอบครัวน้อย ร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในชุมชนน้อย เยาวชนหญิงที่บิดามีการศึกษาปานกลางถ้าได้รับการอบรมเลี้ยงดู สนับสนุนส่งเสริมเป็นพุทธมามกะจากครอบครัวมาก จะมีความเชื่อภายในตนเองมากกว่า คบเพื่อนอย่างเหมาะสมมากกว่า และพฤติกรรมก้าวร้าวน้อยกว่า จะเห็นว่าครอบครัวที่มีการสนับสนุนบุตรหลานเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา จะมีพฤติกรรมไปในทางที่ดี

เพ็ญแข ประจันปัจฉินีก และอ้อมเดือน สดมณี (2539 : 32-34) ได้ศึกษาการยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวชนบทไทย และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง พบว่า กลุ่มตัวอย่างประชากรในหมู่บ้านที่ไม่เจริญจำนวน 67 คน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับศาสนามากเช่นเคยบวช เคยปฏิบัติธรรมร้อยละ 55.2 เป็นผู้ไม่มีประสบการณ์ร้อยละ 4.5 เป็นผู้ที่มีกิจกรรมทางศาสนามากร้อยละ 91 เป็นผู้ที่มีกิจกรรมทางศาสนาน้อยร้อยละ 4.5 เป็นผู้ไม่มีประสบการณ์ทางศาสนามาก เช่น เคยบวช เคยปฏิบัติธรรมร้อยละ 47.6

เป็นผู้มีประสบการณ์ทางศาสนาน้อยร้อยละ 52.4 และเป็นผู้มีกิจกรรมทางศาสนาмаกร้อยละ 93.7 ที่เหลือเป็นผู้มีกิจกรรมทางศาสนาน้อยร้อยละ 6.3 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในเขตไม่เจริญจะมีพฤติกรรมทางศาสนาмаกและต่อเนื่องกว่ากลุ่มที่อาศัยอยู่ในเขตเจริญ

อาริยา เศวตามร์ (2542 : 83-85) ได้ศึกษาผ้าป่าข้าว : บทสะท้อนวิถีคิดของชุมชนสรุปได้ว่า การให้ความหมายแนวคิดการทำบุญของชาวบ้านในปัจจุบันมีสองแนวคิด แนวคิดแรกเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนกลุ่มคนจนมองว่าการทำบุญจะมีผลต่อชาตินี้และชาติหน้า จะทำให้ความเป็นอยู่สุขสบาย กลุ่มคนที่มีฐานะปานกลางคิดว่าการทำบุญจะมีผลต่อชาตินี้และชาติหน้าหรือไม่ก็ตาม แต่การทำบุญเป็นไปเพื่อสังคมหรือเพื่อประโยชน์ของส่วนร่วมซึ่งจะทำให้ไม่ถูกติเตียนจากคนอื่นว่าเห็นแก่ตัว ส่วนกลุ่มคนรวยให้ความหมายการทำบุญว่า ทำไปเพื่อสังคมและเป็นการแลกเปลี่ยนตอบแทนซึ่งกันและกัน ทำให้เห็นว่าทุกกลุ่มมองเห็นเหมือนกันว่าการทำบุญหมายถึง การแลกเปลี่ยนตอบแทน (Reciprocity) ที่ไม่เน้นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลักแนวคิดที่สอง ผู้นำชุมชนให้ความหมายการทำบุญว่าเป็น การช่วยเหลือกันและกันเพื่อสร้างสังคมแห่งพระศรีอาริยาที่เป็นสังคมที่มีความยุติธรรมในบริบทของการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ นำไปสู่การรื้อฟื้นความหมายของการทำบุญที่มีจิตวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การพัฒนาของรัฐที่เน้นความเป็นปัจเจกและคานิยมเชิงบริโภคนิยมจึงไม่เหมาะสมแสดงให้เห็นว่ากลุ่มคนที่มีสถานภาพทางสังคมแตกต่างกันให้ความหมายการทำบุญแตกต่างกัน

บุญหนา จิมาณี (บทคัดย่อ : 2545) ทำการศึกษา เรื่อง พฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า

1. เพศชายและเพศหญิงต่างมีพฤติกรรมการทำบุญเหมือนกันคือ ทำบุญในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 67.2 และ 75.7 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าทั้งเพศชายและเพศหญิงต่างก็มีพฤติกรรมการทำบุญในระดับเดียวกัน จึงถือว่าเพศไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญ อายุมีอิทธิพลเชิงบวกต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พบว่า ชาวพุทธมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 39.18 ปี ส่วนมากร้อยละ 39.9 มีอายุต่ำกว่า 30 ปี มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการทำบุญ

2. ระดับการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ กล่าวคือ ชาวพุทธทุกระดับการศึกษาส่วนมากต่างก็มีพฤติกรรมการทำบุญในระดับนานครั้งเหมือนกัน และระดับการศึกษาเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงระดับความรู้และประสบการณ์ ซึ่งอาจส่งผลต่อความคิดและการกระทำของบุคคล และอธิบายว่าศาสนาและพิธีกรรมมักเกี่ยวข้องกับความไม่แน่ใจในเรื่องธรรมชาติ ความเกรงกลัวในสิ่งที่

ไม่แน่นอนสิ่งที่คาดการณ์ไม่ได้ ทำให้คนมุ่งไปหาวิธีแก้ไขตามแนวทางที่ศาสนาหรือพิธีกรรมกำหนด โดยทั่วไปมักจะมีหลักปฏิบัติที่เป็นไปในทำนองเดียวกันสำหรับทุกคน ดังนั้น จึงสรุปว่า ระดับการศึกษาไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ

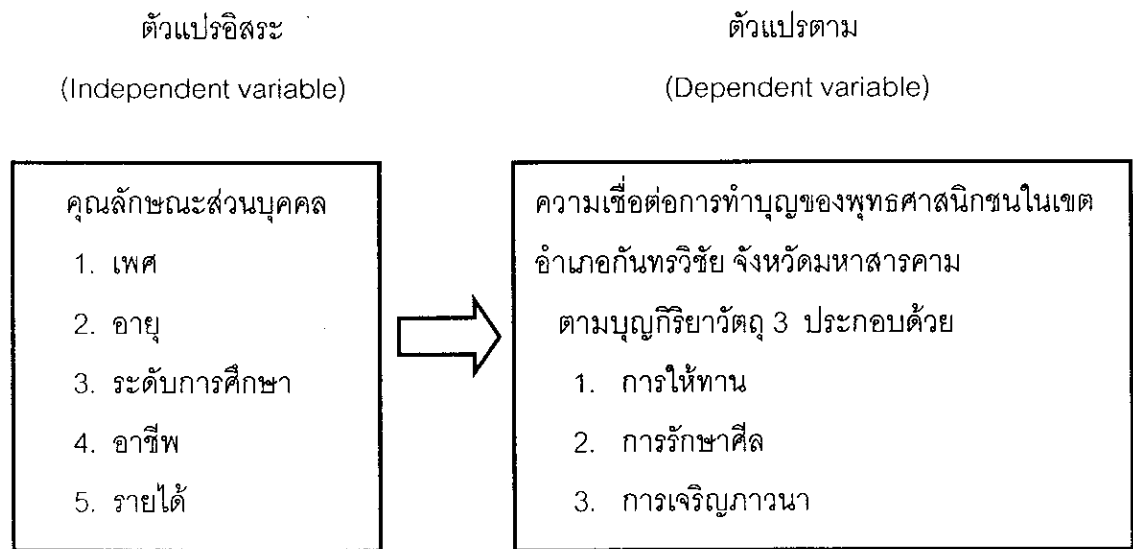
3. อาชีพ ผลการศึกษาพบว่า อาชีพไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ ชาวพุทธทุกอาชีพส่วนมากมีพฤติกรรมทำบุญคล้ายคลึงกัน

4. รายได้ ผลการศึกษาพบว่า รายได้ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ และแม้สถานภาพทางเศรษฐกิจจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมแตกต่างกัน แต่ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกับความเชื่อในการทำบุญพบว่า มีงานวิจัยที่พอจะนำมากำหนดเป็นตัวแปรได้หลายตัว เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ทั้งนี้ ต่างมีอิทธิพลต่อความเชื่อต่อการทำบุญของพุทธศาสนิกชน ผู้วิจัยจึงนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ คือ

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

แผนภูมิที่ 1 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยความเชื่อต่อการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม